

ארבעים-ושלוש שנים להקמתה של הפקולטה לרפואה בנגב

תקציר:

שפרה שורץ

המרכז לחינוך רפואי על שם משה פריבס, הפקולטה למדעי הבריאות, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

ביום ה־21 במרץ 1973, התכנסה המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) בראשות שר החינוך דאז יגאל אלון, להצבעה בשאלה האם לאשר את הקמתה של הפקולטה לרפואה בנגב. במהלך הדיון המקדים פנה אברהם הרמן, נשיא האוניברסיטה העברית בירושלים אל פרופ' משה פריבס, נשיא אוניברסיטת בן גוריון בנגב וקרא "זכור את דברי: בית הספר שלך בבאר שבע לעולם לא יקום". עם תום הדיון נדרשו עשרים חברי המל"ג להצביע. תוצאות ההצבעה היו תיקו. שמונה בעד, שמונה נגד, ושלושה נמנעים. על פי תקנון המל"ג במקרי שוויון נידרש היו"ר להכריע בקולו. ידו של יגאל אלון, שר החינוך דאז, הצטרפה אל תומכי התוכנית. ברוב של קול אחד, קולו של אלון, אושרה הקמתה של הפקולטה לרפואה בנגב.

החלטת אלון בעד הקמת הפקולטה לרפואה סיימה מהלך רב שנים שבו לקחו חלק אנשי העיר באר שבע בראשות דוד טוביהו, ראש העיר דאז, רופאי הנגב בראשות פרופ' חיים דורון, מנכ"ל קופת חולים הכללית דאז, ראשי המכון להשכלה גבוהה בנגב-אוניברסיטת בן גוריון בנגב, בראשות פרופ' משה פריבס דאז ורבים אחרים, אשר פעלו במשך שנים לפיתוח הנגב וקידומו. במאמר זה מובאים הרקע להחלטה על הקמת הפקולטה לרפואה בבאר שבע והעמדות השונות לגביה: של קופת חולים הכללית, אנשי הנגב ומערכת הבריאות בנגב מחד גיסא, ושל מתנגדי התוכנית ובראשם נציגי האוניברסיטה העברית בירושלים ואחרים מאידך גיסא. העבודה מתבססת על מסמכים וחומרים ארכיוניים, דו"חות, התכתבויות ועל זיכרונותיו של אחד פרופ' חיים דורון.

מילות מפתח:
:KEY WORDS

חינוך רפואי; הפקולטה (בית הספר) לרפואה בנגב; קופת חולים הכללית; רפואה בקהילה; אוניברסיטת בן גוריון בנגב.
Faculty of Medicine in the Negev; Medicine in the community; The General Health Fund Kupat Holim Haclalit; Medical education; Ben Gurion University

משרד הבריאות תמך בהקמת פקולטה שלישית לרפואה, אך טען שהיא לא תפתור את הבעיה, ושהפתרון למצוקת כוח אדם רפואי בקהילה טמון בהחזרת רופאים ישראלים מחו"ל ובעידוד עליית רופאים לישראל.

חיפה או באר שבע?

בספטמבר 1968 נערך כנס "חלוצי הרפואה בנגב". הכנס נועד להפעלת מוקדי כוח והסברה בציבור ובממשל, על מנת להוביל להחלטה כי הפקולטה השלישית לרפואה שתקום תהיה בנגב. התוכנית הייתה שהפקולטה תיבנה בשותפות של קופת חולים כללית והמכון להשכלה גבוהה בנגב, שיפעל לקידום הרפואה בקהילה, ויהווה מודל לפקולטות אחרות בישראל ובעולם בתחום השירות בקהילה, בכפר ובפריפריה [5].

ביום ה־22 בדצמבר 1968 מינה שר הבריאות דאז ישראל ברזילי את שופט בית המשפט העליון דאז צבי ברנזון לעמוד בראש ועדה שתפקידה היה לקבוע: האם יש מקום להרחבת הפקולטות לרפואה הקיימות, או האם יש להקים פקולטה שלישית לרפואה על מנת להתמודד עם מחסור עתידי צפוי בכוח אדם רפואי, והיכן – בחיפה, בבאר שבע או במקום אחר. אל מול ועדת ברנזון התארגנו שלוש קבוצות מרכזיות: האחת – הקבוצה החיפאית בראשות משה פלימן, ראש עיריית חיפה דאז, אלכסנדר גולדברג, נשיא הטכניון דאז, וד"ר דוד ארליך מבית החולים רמב"ם, אשר פעלה להקמת פקולטה לרפואה בחיפה; והשנייה – קבוצת הנגב, בראשות דוד טוביהו ופרופ' חיים חנני, שפעלה להקמתה של הפקולטה לרפואה

הקדמה

המחסור ברופאים בכפר ובריכוזי עולים היווה אחת הבעיות החמורות של מדינת ישראל עוד מראשיתה. תחלופת הרופאים הייתה רבה, ורוב הרופאים היו עולים מבוגרים ובעלי רקע רפואי שונה ומשונה. יישובים רבים היו ללא רופא. כל הניסיונות לפתור את הבעיה באמצעות חובת שירות בכפר, גיוס רופאים, חוק שירות חובה וכדומה נכשלו. עבור קופת חולים כללית, שסיפקה את רוב שירותי הבריאות בקהילה לתושבי ישראל היוותה בעיה זו סוגיה מרכזית הדורשת פתרון חיוני. כל מאמצי בנידון לא הביאו לפתרון. בוגרי הפקולטה לרפואה לא בחרו בעבודה רפואית בקהילה בגלל תנאי העבודה הקשים של הרופא הכללי באותה תקופה [1] והסטאטוס הנמוך של הרופא בקהילה [2]. פנייתם של בעלי ההישגים האקדמיים הנמוכים יותר לקהילה קיבעה מערך זה כמעמד משני בחשיבותו [3]. אף האקדמיה הרפואית התנגדה נחרצות לכל כפיית שירות לאחר הלימודים או לשינוי בתוכנית הלימודים לטובת העבודה בקהילה, וסירבה בעקשנות לכל ניסיון להתערבות קופת חולים בתוכנית הלימודים לעידוד הכשרת רופאים גם לעבודה בקהילה. למרות סירובה של הקהילה הרפואית האקדמית לשתף פעולה, לראשי הקופה היה ברור כי הפתרון מצוי רק בין כותלי האקדמיה, על ידי הכשרת הרופא הצעיר והתוויית דרכו לעבודה בקהילה מתוך בחירה ומחוך למערך האשפוז. ואם לא ניתן ליישם זאת בשתי הפקולטות לרפואה הקיימות בישראל, אזי היה ברור להנהלת קופת החולים, כי מן הראוי לפעול להקמתה של פקולטה שלישית לרפואה, אשר תחרוט על דגלה את העבודה בקהילה [4].

פריבס הדגיש, כי הפקולטה שתקום חייבת להיות "שונה", אחרת לא תהיה הצדקה לקיומה [10]. במאי 1970 פירסמה ועדת קלימן את מסקנותיה [11]. על פי הוועדה, יש מקום להקמת פקולטה נוספת לרפואה, בבאר שבע. הוועדה ציינה כי לדעתה יש לצאת מיד לבחירת הנהלת הפקולטה ולבנות לוח זמנים לפעולה, גם על מנת לקבל את אישורי הממשלה וגם על מנת להכין את התשתית המנהלתית והאקדמית לפתיחת הפקולטה. הוועדה קבעה כי הפקולטה תוכל להיפתח באוקטובר 1971.

אולם למרות הערכותיה האופטימיות של ועדת קלימן, היה ברור כי ללא אישור ממשלה לא ניתן יהיה להוציא את התוכנית לפועל. ביולי 1970 נשלח **ליגאל אלון**, שר החינוך דאז, ולחברי ממשלת ישראל הדו"ח המסכם של ועדת קלימן, בתוספת הערכות כלכליות על העלות הצפויה של התוכנית לפתיחתה של פקולטה שלישית לרפואה בנגב. חברי הוועדה ביקשו **מיגאל אלון** ליזום במהירות דיון בנושא גם בממשלה וגם במועצה להשכלה גבוהה לשם אישור התוכנית להקמת הפקולטה. תשובת **אלון** לא איחרה להגיע: "קיבלתי את התוכנית" כתב אלון בתשובתו, "נראה לי שאין אוניברסיטת הנגב בשלה לתוכנית כזאת" [12]. תשובת **אלון**

■ **במאמר זה, מודגשת תרומתה של קופת חולים כללית להקמתה של הפקולטה לרפואה בנגב ולקידום נושא הרפואה בישראל.**

■ **מודגשת תרומתם האישית של פרופ' משה פריבס ז"ל, משה סורוקה ז"ל ופרופ' חיים דורון להקמתה של הפקולטה לרפואה בנגב.**

■ **קיים קשר מורכב בין האקדמיה והחינוך הרפואי לבין צורכי שירותי הבריאות במדינה.**

שפכה מים צוננים על התלהבות היזמים. לאנשי הנגב וקופת חולים הוברר, כי על מנת להגשים את התוכנית, יש להכשיר את הקרקע במישור הפוליטי, על מנת לשכנע את מקבלי ההחלטות בדבר נחיצות הקמת הפקולטה לרפואה בנגב. לנוכח תגובת **אלון** היה ברור כי לא ניתן יהיה לפתוח את שנת הלימודים באוקטובר 1971 כפי שהמליצה ועדת קלימן.

סירוב **אלון** לתמוך בנושא הוביל את **דורון**, **סורוקה**, **טוביהו** ו**חנני** למפגש נוסף, הפעם במטרה לשכנע את שר החינוך לתמוך בהקמת פקולטה לרפואה בבאר שבע. בסיכום הדברים שהוציא **דורון** נקבע, כי היוזמים יפעלו לקיום פגישות אישיות עם גורמים בממשלה ועם **יגאל אלון** במיוחד ויפעלו בנחרצות, על מנת לקבל אישור לפתיחת הפקולטה באוקטובר 1972. לדעתם, עימות פומבי עם שר החינוך יהיה חסר תועלת ורק עלול להשפיע עליו בכיוון ההפוך דווקא. מאידך, העברת ההחלטה בנושא לגורם אחר המקובל עליו, תוכל לשחרר אותו מהאחריות הציבורית ולאפשר קידום הנושא חרף עמדתו המסתייגת. הפתרון שגובש היה אפוא לשכנע את שר החינוך להסכים לכך שההחלטה תועבר לידי המועצה להשכלה גבוהה.

בספטמבר 1971 פנה פרופ' **חנני** במכתב חוזר ל**אלון** וביקשו לדון מחדש בנושא, אך **אלון** השהה את תשובתו. חודשיים לאחר מכן, פנו שוב **סורוקה** ו**דורון** ל**יגאל אלון** בבקשה כי יעביר את הדיון בנושא למועצה להשכלה גבוהה. להערכתם, לפקולטה לרפואה בנגב היה סיכוי טוב לקבל את אישור המועצה להשכלה גבוהה. במקביל, הציע פרופ' **דורון** לפרופ' **פריבס** את תפקיד הדיקן העתידי הראשון של הפקולטה לרפואה בנגב ואת הובלת הפעילות לאישור הקמת הפקולטה. לאחר שהות של חודשיים נענה **פריבס** בחיוב להצעה, הגיש לדורון מסמך מקיף שכלל את רעיונותיו על הפקולטה לרפואה המתוכננת, והתנה את הסכמתו לקבל על עצמו את תפקיד הדיקן בקבלת רעיונות אלה.

נכונות **פריבס** לקחת על עצמו את המשימה לא הייתה מובנת

בנגב. הקבוצה השלישית הייתה קבוצת קופת חולים שיוצגה על ידי פרופ' **חיים דורון** ו**משה סורוקה**, מנהלי הקופה דאז [6]. ביוני 1969 פירסמה ועדת ברנזון את מסקנותיה וקבעה ב"רוח משרד הבריאות", כי אין לפעול להקמת פקולטה שלישית לרפואה, וכי הפתרון למצוקת כוח אדם רפואי הוא בהחזרת רופאים ישראלים הלומדים בחו"ל וצירופם לשנים הקליניות [7]. החלטת ועדת ברנזון העמידה את קופת חולים ואת תומכי הפקולטה השלישית לרפואה בבעיה. לקופת חולים היה ברור כי לא נמצא פתרון למחסור בכוח אדם רפואי לקהילה במסגרת הוועדה, ואילו לתומכי הפקולטה השלישית הובהר כי הרעיון לא נפל, אך נידחה על הסף לעתיד רחוק יותר. הקבוצה החיפאית החליטה, כי למרות החלטת הוועדה היא תמשיך לפעול להקמתה של פקולטה שלישית לרפואה במסגרת הטכניון, ואכן כך נעשה.

באוגוסט 1969 החליטה ממשלת ישראל, בהשפעת מסע הלחצים של אנשי חיפה, לאשר פתיחת מסלול לימודי רפואה בחיפה בשותפות עם הטכניון ובפיקוח נציגים מתל אביב ומירושלים. כן הוחלט כי הלימודים בו יתקיימו במתכונת הקיימת בפקולטות לרפואה בירושלים ובתל אביב, וללא הכשרה מיוחדת לרפואה בקהילה. החלטת הממשלה על הקמת הפקולטה לרפואה בחיפה והיעדר פתרון מיידי לצורכי קופת חולים במערך האקדמי החזירה את **סורוקה** ו**דורון** לתוכניתם המקורית: לפעול להקמת פקולטה רביעית לרפואה על ידי או בשיתוף קופת חולים ועם דגש על הכשרת רופאים לעבודה בקהילה.

בספטמבר 1969, חודש לאחר ההכרזה על הקמת הפקולטה לרפואה בחיפה, חתמה קופת חולים על זיכרון דברים עם המכון להשכלה גבוהה בנגב על פעולה משותפת להקמת פקולטה לרפואה בנגב. בהסכם נקבע כי שני הצדדים יכינו ויגבשו את התוכנית יחד. כן נקבע כי "קופת חולים תרחיב את בית החולים המרכזי לנגב ותבצע את ההתאמות הדרושות, על מנת שיוכל לשמש כבית חולים אוניברסיטאי, ואילו האוניברסיטה תפעל להקמה וביסוס של מחלקות פרה-רפואיות ופרה קליניות של הפקולטה לרפואה" [8]. מאידך, בזיכרון הדברים לא נאמר דבר על מטרות הפקולטה או על מהות הקשר עם קופת חולים, אך הדברים נאמרו וסוכמו בעל פה, מבלי שהועלו על הכתב. הפקולטה לרפואה בבאר שבע יצאה אפוא לדרך.

ועדת קלימן וההכנות להקמת פקולטה לרפואה בנגב

ביום ה-14 לפברואר 1970 הוקמה ועדה משותפת לקופת חולים ולמכון להשכלה גבוהה בנגב, במטרה לגבש תוכנית פעולה להקמת פקולטה לרפואה בבאר שבע. לראשות הוועדה מונה פרופ' **צ'רלס קלימן**, מבית החולים "סידרס סיני" בלוס אנג'לס, אוהד הרפואה הקהילתית. הוועדה נדרשה לגבש תוך זמן קצר תוכנית ביצועית (אופרטיבית) להפעלת הפקולטה. עוד בטרם החלה ועדת קלימן לפעול, יצאה העיתונות בפרסום על הקמתה המתוכננת של פקולטה לרפואה בבאר שבע, תוך ציון הפעולות שהתחייבה לעשות קופת חולים על מנת להתאים את בית החולים המרכזי לנגב להוראת רפואה [9]. ייעודה של הפקולטה לרפואה בבאר שבע היה כפול: גם להציב יעדים חדשים לחינוך הרפואי בישראל וגם להוכיח כי אפשר לממשם בדרך אחרת – על ידי שילוב החינוך הרפואי בשירות הרפואי. כיועץ לוועדה צורף פרופ' **משה פריבס**, מהפקולטה לרפואה בירושלים, אשר התנגד בעבר להקמת פקולטה שלישית לרפואה, אך שינה דעתו וציין כי הוא תומך עתה בהקמת פקולטה "אחרת-שונה" לרפואה.

בנושא הקמת פקולטה רביעית לרפואה. **הרמן** טען כי עוד בטרם נדון העניין במועצה להשכלה גבוהה וטרם התקבלה החלטה כלשהי, מינתה כבר האוניברסיטה דיקן עתידי (פרופ' **פריבס**) והחלה בגיוס כספים נרחב בארצות הברית ובאיתור מרצים עתידיים מחו"ל לבית הספר. לדעת **הרמן** "פעילות זו היא בלתי חוקית", ולכן הוא ביקש מהמועצה לפעול להפסקת הפעילות בנידון [14]. **הרמן** ציין, כי אם המועצה להשכלה גבוהה לא תחסום את פעילות אוניברסיטת הנגב בנושא, הוא מתכוון לפנות אל ועדת החינוך של הכנסת על מנת שתפעל בנידון [15]. התנגדות **הרמן** לא הייתה יחידה. פרופ' **אהרון בלר**, דיקן רפואה הנבחר בירושלים, לא ראה גם הוא בעין יפה את פעילותו של פרופ' **פריבס** למען קידום הנושא ובעיקר את מינויו של **פריבס** לדיקן הראשון של הפקולטה ולנשיא אוניברסיטת הנגב גם יחד. בדצמבר אותה שנה, העלה **בלר** במסגרת איגוד דיקני הפקולטות לרפואה את הנושא, ודרש שאיגוד הדיקנים יצא בהחלטה כנגד הקמת פקולטה רביעית לרפואה בבאר שבע. בהשפעת **בלר** יצא איגוד הדיקנים בהכרזה, כי "האיגוד גיבש עמדה בדבר הסכנה הטמונה בפתיחת פקולטות נוספות לרפואה בארץ. עמדה זו הוצגה בפני המועצה להשכלה גבוהה, מתוך תחושת אחריות של האיגוד לשמירה על רמת הרפואה בארץ" [16].

באוקטובר 1972 התפרסם דו"ח ועדת פלדמן בנושא הקמתה של פקולטה רביעית לרפואה בישראל במסגרת אוניברסיטת הנגב. דו"ח הוועדה, שהיה חיובי בעיקרו, אישר את הבאת הנושא לדיון במועצה להשכלה גבוהה. עמדתה החיובית של ועדת פלדמן דחקו בקבוצת מתנגדי הפקולטה בהנהגת ראשי האוניברסיטה העברית, לנסות ולהפעיל לחץ אישי ומקצועי גם על אנשי המועצה להשכלה גבוהה וגם על **פריבס** עצמו, כדי למנוע פתיחת שנת הלימודים בראשית 1973 כמתוכנן.

בדצמבר 1972, שלח איגוד הפקולטות לרפואה מכתב לפרופ' **פריבס**, ובו נאמר כי "שמענו בצער שאוניברסיטת הנגב ממשיכה בהכנותיה להקמת פקולטה לרפואה נוספת בארץ. אנו משוכנעים כי אין מקום להקמת פקולטה נוספת לרפואה בארץ, ויהיו אשר יהיו האידיאות שמאחורי ההקמה. אנו מקווים כי אוניברסיטת הנגב תשקול מחדש את עמדתה ותבין, כי מוטב להפנות את כספי הציבור לצרכים החיוניים והבוערים של הרפואה בארץ במקום להקמת פקולטה נוספת, אשר רק תחמיר את בעיית עודף הרופאים ולא תפתור שום בעיה. אנו תקווה כי השיקול ההגיוני יגבר ואוניברסיטת הנגב לא תפעל בכיוון שתוצאותיו עלולות להיות חמורות מאוד לרפואה בארץ" [17]. שבוע לאחר מכן, ב-4 בינואר 1973, זים **בלר** דיון נוסף באיגוד הדיקנים והוביל את חבריו להחלטה על יציאה לפעולה, על מנת למנוע את הקמת הפקולטה בכל מחיר. על פי החלטת האיגוד, נקבע כי יישלחו תזכירים למועצה להשכלה גבוהה המסבירים מדוע אסור לאשר את הקמת הפקולטה לרפואה בבאר שבע, תוך עדכון נשיאי ורקטורי המוסדות להשכלה גבוהה בארץ, מהם ציפה איגוד הדיקנים לתמוך ולסייע בפעילות לביטול התוכנית [18].

עיון בפרוטוקולים של איגוד הדיקנים בשלהי 1972 ובראשית 1973 העלה מספר עמדות שהיו שונות מדעת הרוב. פרופ' **שמעון גיטר**, דיקן תל אביב, הביע דעתו במהלך הדיונים כי אין לפסול את הקמתה שח פקולטה לרפואה בבאר שבע, וכי הוא אישית תומך ביוזמה זו. דעת **גיטר** הוצגה ובנייר העמדה הסופי כלל לא הוזכרה. במזכרי איגוד הדיקנים שנוסחו על ידי **בלר** ניסו אף לאיים או להבהיל את מקבלי ההחלטות ובעיקר את נציגי המוסדות במועצה להשכלה גבוהה. במזכר ששלח **בלר** בינואר 1973 הוא ציין, כי פתיחת הפקולטה לרפואה בבאר שבע תוביל

מאליה. בוועדת ברנזון הביע **פריבס** בגלוי את התנגדותו להקמת פקולטה רביעית לרפואה. במאמרים שפירסם **פריבס** בנושא החינוך הרפואי, הוא הסתייג מדרישת קופת חולים להכשיר רופאים באקדמיה לעבודה בקהילה. לאחר הקמת הפקולטה לרפואה בחיפה, המשיך **פריבס** להתחבט בשאלה האם יש מקום לפקולטה לרפואה נוספת במתכונת הפקולטות הקיימות, ובסדרת מכתבים בינו לבין **משה סורוקה** שהתקיימה בשנים 1970–1971, הוא הסכים כי יש מקום להקמת פקולטה לרפואה במתכונת שונה, אשר תפעל להכשרה רחבה יותר של כוח אדם רפואי עם זיקה קהילתית, וכי מקומה הטבעי של פקולטה כזו הוא בבאר שבע, במסגרת אוניברסיטת הנגב ובשותפות עם קופת חולים. המהפך הסופי בעמדתו של **פריבס** מהתנגדות בתחילה, המשך בהסתייגות ועד לתמיכה מובהקת בהקמתה של פקולטה לרפואה בנגב, חל במהלך שנת 1971 – עם התקדמות הדיונים עם שר החינוך על הגשת הצעה לאישור המועצה להשכלה גבוהה. ניתן להעריך כי לאי הצלחתו של **פריבס** בבחירות לדיקן רפואה בירושלים בשלהי 1971 הייתה השפעה מסייעת על נכונותו לצאת ממסגרת פעילותו באוניברסיטה העברית ולהתגייס למען אישורה של פקולטה לרפואה בנגב, וזאת בנוסף למהפך הרעיוני שהוא עבר בנושא זה. הצעתו של **דורון לפריבס** באה ימים ספורים לאחר הפסדו בבחירות לתפקיד הדיקן בירושלים. מבחינות רבות היה **פריבס** פנוי לפעילות אקדמית וציבורית.

בדצמבר 1971, בעת שהות אקדמית קצרה בארצות הברית, כתב **פריבס** את מסמך היסוד על הקמת הפקולטה המשותפת לאוניברסיטת הנגב וקופת חולים בבאר שבע [13]. מעיון במסמך **פריבס** עולה, כי הוא ראה בהקמת הפקולטה לרפואה ניסוי הכרחי, שהצלחתו תהיה בעלת השפעה עמוקה על כלל מערכת הבריאות והחינוך הרפואי בישראל בעתיד, כי בין מטרות בית הספר יהיה לשכנע את רוב בוגריו לעבוד כרופאים ראשוניים בקהילה, ולדעתו רוב הבוגרים ירצו לעשות זאת בהשפעת החינוך הרפואי שלו יהיו חשופים במשך שנות שהותם בפקולטה. מסמך **פריבס** מעיד יותר מכל על המהפך המחשבתי בעמדתו בסוגיה, כאשר ממתנגד חריף הפך לתומך נלהב. הסכמת **פריבס** להצטרף ולתרום להובלת התהליך כולו היה צעד שתרם לאישור התוכנית.

בינואר 1972 התגלה מכשול חדש בדרך. אוניברסיטת בר אילן החלה בפעילות למען הקמת פקולטה לרפואה במסגרתה. אנשי באר שבע מצאו עצמם שוב בפני איום ממוסד מתחרה, כפי שהיה במאבק מול חיפה, והחשש היה כי שוב יפסידו בגין מיקומם הגיאוגרפי הנחות ושותפותם עם קופת חולים. גם הפעם גויסו כל הכוחות והאישים, כולל ראשי ההסתדרות אשר דחקו בשר החינוך להעביר את הנושא להכרעת המועצה להשכלה גבוהה. המועצה מצידה דרשה להקים ועדה מטעמה, בראשות פרופ' **מיכאל פלדמן** ממכון ויצמן, שתמליץ בפניה לפני הבאת הנושא להצבעה. ועדת פלדמן שמונתה רשמית באוקטובר 1971, נדרשה להכין דו"ח בנושא תוך שנה. לאנשי באר שבע היה ברור כי שוב נדחתה פתיחת הפקולטה בשנה, הפעם לשנת 1973. מאידך, היה זה פרק זמן הולם לפעילות פוליטית והסברתית ענפה בקרב כל גורמי המפתח באקדמיה ובממשל למען קידום העניין, כאשר היעד המרכזי הוא שר החינוך דאז **יגאל אלון**, שעמד בראש המועצה להשכלה גבוהה.

ירושלים נגד באר שבע

במאי 1972 פנה **אברהם הרמן**, נשיא האוניברסיטה העברית בירושלים דאז, אל **שמואל בנדור**, מזכיר המועצה להשכלה גבוהה דאז, במחאה על הצעדים הנעשים על ידי אוניברסיטת הנגב

נותרה בידי **דורון**. בשנת 1974 ובאיחור של שנה מהמתוכנן, החל המחזור הראשון של הפקולטה לרפואה בנגב את לימודיו.

לסיכום

מכשולים רבים נקרו בדרכו של מאבקם המשותף של המכון להשכלה גבוהה בנגב ושל קופת חולים הכללית לשם הקמתה של פקולטה לרפואה בנגב: המחסור החמור ברופאים בפריפריה; רמה נמוכה בריכוזי העולים בפריפריה ובאזורי פיתוח; ההתנגדות המסורתית של האוניברסיטה העברית בירושלים להקמתן של פקולטות לרפואה נוספות בארץ, שבאה לידי ביטוי ביוזמה להקים פקולטה לרפואה שנייה בתל אביב, שלישית בחיפה, ונגד הקמת פקולטה רביעית באר שבע. ההכרה בצדקת הדרך של מובילי המאבק וההכרה הלאומית בצורך האמיתי שבהקמת פקולטה לרפואה בנגב גברו בסופו של דבר על הקשיים, והן אלה שהביאו לפתיחת הפקולטה באוקטובר 1974. ●

שלמי תודה: לפרופ' חיים דורון, ממיסדי בית הספר לרפואה בנגב, אשר העמיד לרשותי את ארכיונו האישי לשם כתיבת מאמר זה, וסייע בעצות ובתובנות להבנת מהלך האירועים ולהערכת תרומתה המרכזית של קופת החולים הכללית להקמתה של הפקולטה לרפואה בנגב.

חברת מכותבת: שפרה שורץ

המרכז לחינוך רפואי על שם משה פריבס, הפקולטה למדעי הבריאות, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, באר שבע 84105
טלפון: 08-6477415, **פקס:** 08-6467842
דוא"ל: shvarts@bgu.ac.il

"להורדה כללית של רמת הרפואה בארץ, ולגירוש מכוון ומתוכנן של בני הארץ אשר שירתו בצה"ל ועמדו במבחנים הקשים של הפקולטות הקיימות" [1]. כאשר התקרב מועד ההצבעה במועצה להשכלה גבוהה, פעלו **בלר והרמן** כאיש אחד על מנת למנוע את אישור התוכנית וגייסו לעזרתם את כל נציגי האוניברסיטה העברית בירושלים לסייע להם.

במרץ 1973 נקבעה ההצבעה במועצה להשכלה גבוהה. המועצה המונה 20 חברים בראשות שר החינוך דנה באריכות בדו"ח פלדמן. את עמדות המתנגדים ייצג פרופ' **יגאל ידן**, נציג האוניברסיטה העברית במועצה דאז, אשר יצא בהתקפה אישית נוקבת כנגד התוכנית. בסיום הדיון, עם ספירת תוצאות ההצבעה, התברר לצדדים כי הפור לא הוכרע. שמונה נציגים תמכו בהקמת הפקולטה, בעוד ששמונה נציגים אחרים התנגדו להקמתו ושלווה נמנעו [19]. תקנון המועצה להשכלה גבוהה קובע, כי במצב של תיקו נידרש שר החינוך להכריע בקולו. **יגאל אלון**, אשר התלבט עד אותה עת האם אוניברסיטת הנגב תוכל להתמודד עם כובד המשימה, וסירב להביע דעתו האישית כל אותה העת לא בכתב ולא בעל פה, החליט עתה לתמוך בהקמת הפקולטה. הפור נפל והפקולטה לרפואה בבאר שבע הפכה לעובדה קיימת.

ההחלטה על הקמת הפקולטה נפלה מאוחר מדי רק לאדם אחד – **משה סורוקה**. באוגוסט 1972 הלך סורוקה לעולמו כאשר הוא מודאג מתוצאותיה של ועדת פלדמן. תוך כמה חודשים התהפכו היוצרות ותוכנית הפקולטה יצאה לפועל, אך סורוקה כאמור כבר לא היה בין החיים. האחריות על כל שלבי הביצוע מצד קופת חולים, שגם במוסדותיה היו קשיים לא מבוטלים,

ביבליוגרפיה

1. פריבס מ' שראל מ' ויודפת י', הניסיון בהוראת רפואה כללית לתלמידי בית הספר לרפואה של האוניברסיטה העברית והדסה בירושלים, הרפואה ע"ג, חוברת ד' 1967 עמ' 134-130
2. זלוצ'ובר א' ופריבס מ', הצלחה בלימודים וקריירה מקצועית של בוגרי רפואה בישראל, מגמות, ט"ו, 3-2, אוגוסט 1967, עמ' 230-249
3. **משה סורוקה**, בין ועידה לוועידה, הרצאה בוועידה השמינית של קופת חולים הכללית, הצעות לוועידה המתמדת, ירושלים, 15-13 פברואר 1968. עמ' 6-4. מכון לבן ארכיון העבודה תיקי קופת חולים – תיקי משה סורוקה
4. **משה סורוקה**, בין ועידה לוועידה, הרצאה בוועידה השמינית של קופת חולים הכללית, הצעות לוועידה המתמדת, ירושלים, 15-13 פברואר 1968. עמ' 4. מכון לבן ארכיון העבודה תיקי קופת חולים – תיקי משה סורוקה
5. **יוסף גילת**, פקולטה לרפואה, מקומה בבאר שבע, על המשמר, 15.9.68
6. מכתב סורוקה לדורון, 5.3.1972, המתכתב מתייחס לדיוני האוצר ומשרד הבריאות שנערכו באפריל 1969 בבית הבראה ארזה על פעילותה של קופת חולים להשקעות כספים בבית החולים המרכזי לנגב על מנת להכשירו לצרכי הוראה. ארכיון פרטי פרופ' חיים דורון
7. הוועדה לעניין בתי הספר לרפואה (דו"ח ברנזון), דין וחשבון, 1969, עמ' 5-2. ארכיון פרטי פרופ' חיים דורון
8. כתב הצהרת כוונות (הסכם מוקדם) בין אוניברסיטת הנגב לבין קופת חולים של ההסתדרות, מכון לבן, ארכיון העבודה, תיקי קופת חולים, A104-93-21IV
9. מכתב טוביהו לסורוקה, 29.12.69, מכון לבן ארכיון העבודה תיקי קופת חולים A-104-21-IV הצופה 8.12.69, "בית ספר רביעי לרפואה עומד לקום בבאר שבע"
10. M. Prywes, Some reflections in connection with the planning of a new medical school in Beer Sheva, First draft, Feb. 1970, ארכיון פרטי פרופ' חיים דורון
11. דו"ח הוועדה ליסוד בית הספר לרפואה באוניברסיטת הנגב, 14 מאי 1970, מכון לבן ארכיון העבודה תיקי קופת חולים, 460IV-4-243
12. מכתב יגאל אלון אל פרופ' חניני, 16.8.1970, מכון לבן ארכיון העבודה תיקי קופת חולים 460IV-4-243
13. Prywes M., The Regional Center for Health Sciences of the Negev University and Kupat Holim in Beersheba, Israel, Durham, North Carolina, December 1971 ארכיון פרטי פרופ' חיים דורון
14. מכתב הרמן אל בנדור, 5.5.1972, ארכיון הנגב על שם טוביהו, אוניברסיטת בן גוריון, הספרייה, תיק מספר 0808.05.005
15. מכתב הרמן אל בנדור, 5.5.1972, ארכיון הנגב על שם טוביהו, אוניברסיטת בן גוריון, הספרייה, תיק מספר 0808.05.005
16. פרוטוקול איגוד בתי הספר לרפואה, סיכום דיוני האיגוד הארצי של בתי הספר
17. לרפואה 1972. ארכיון פרטי פרופ' חיים דורון
18. מכתב אלי גולן יו"ר ההתאחדות אל פרופ' פריבס, 27.12.72, העתקים ממכתב זה נשלחו לשר החינוך, המועצה להשכלה גבוהה, דיקני כל בתי הספר לרפואה ויו"ר ההסתדרות הרפואית. ארכיון הנגב על שם טוביהו, אוניברסיטת בן גוריון, הספרייה, תיק מספר 0808.05.005
19. סיכום ישיבת איגוד הדיקנים מיום 4.1.1973, ארכיון הנגב על שם טוביהו, אוניברסיטת בן גוריון, הספרייה, תיק מספר 0808.05.003
20. החלטות המועצה להשכלה גבוהה, ישיבת המועצה הרביעית, מס' 14 (62), 7 מרץ 1973, ארכיון פרטי פרופ' חיים דורון; חיים דורון, שפרה שורץ, "הרפואה בקהילה", אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 2004, עמ' 211-179